

MÜSLÜMAN BİR TÜCCAR: HZ. OSMAN (R.A)

Hz. Osman, Mekke'nin en tanınan ailelerinden biri olan Benî Ümeyye'ye mensuptur. Babası Affan b. Ebî'l-Âs, annesi Erva bint Küreyz'dir. Babası Hakem b. Ebî'l-Âs'ın öz kardeşi, Ebû Süfyan'ın ise amcaoğludur. Annesi Erva ise Efendimiz'in (sas) halası Beyza bint Abdülmuttalib'in kızıdır. Yani Hz. Osman, Efendimiz'in (sas) halasının torunudur.

Hz. Osman'ın babası Affan da bölgede adından söz ettiren çok büyük bir tüccardı. Nübüvvet gelmeden önce Şam'a ticarî bir sefere gitmiş, orada hastalanarak vefat etmişti. Vefat ettiğinde geriye tam üç milyon dirhem değerinde bir sermaye bırakmıştı. Hz. Osman'ın başka erkek kardeşi olmadığı için de bu sermayenin hepsi kendisine kalmıştı.

Dolayısı ile Hz. Osman, Müslüman olduktan sonra zenginleşen, halife olduktan sonra günümüz tabiriyle katları, yatları, fabrikaları olan biri değildi. İslâm öncesi ciddi bir zenginliği olan, Müslüman olduktan sonra da imanının bedelini ödeyerek, elindekileri Hz. Ebû Bekir gibi Allah yolunda infak eden biriydi. Baba Affan vefat edince yirmi, yirmi beş yaşlarında bir delikanlı olan Hz. Osman, babasının başlattığı ticareti devraldı. Çok kısa bir zamanda kendini bölge tüccarlarına kabul ettirdi. Dürüstlüğü, hayâsı

ve edebi ile Cahiliye hayatında olmasına rağmen ağzına içki koymaması ve iffetine düşkünlüğü ile tanınan ve sevilen biri oldu.

Yaşı otuz dört olunca, İslâm'ın güneşi Mekke'de parladı ve ilk günlerde Hz. Osman çok sevdiği beraberce birkaç kez ticaret yaptığı o günlerde otuz sekiz yaşında olan Hz. Ebû Bekir'in vesilesi ile imanla tanıştı, Efendimiz'in (sas) huzuruna gelerek iman şerbetini içti. Hz. Osman Benî Ümeyye'den İslâm'ı kabul eden ilk Müslüman olacaktı. Müslüman olması ailesi tarafından çok sert bir biçimde karşılandı. Gerek amcası Hakem, gerek aile reisi sayılan Ebû Süfyan, Hz. Osman'a sert tepki gösterdiler. Daha ilk günler amcası onu eve hapsetti, inancını reddetmesi için baskı yaptı; ancak Hz. Osman'ın sebat göstermesi üzerine bu baskıları biraz gevşetti. Asıl bardağı taşıran şey Hz. Osman'ın, daha önceleri Ebû Leheb'in iki oğlu ile sözlü olan ama daha sonra safların netleşmesi ile nişanları geri atılan Peygamber evinin iki kızından birine talip olması oldu. O günlerde Hz. Osman, Mekke'nin en zengin, en soylu adamlarından biri olarak yaşı otuz altı, otuz yedi iken ve o güne kadar hiç evlenmemiş ve iffetini hep muhafaza etmiş biriyken; Resûlullah'a (sas) maksadını açtığı anda Efendimiz (sas) sevinç içerisinde kabul etmiş ve kızlarından büyük olan Rukiyye validemizi ona vermişti.

Bu evlilik gerçekleşince Benî Ümeyye adeta çılgına dönmüş, Ebû Leheb'in hanımı, Hz. Osman'ın da halası olan Ümmü Cemil: *"Biz, Muhammed'e zorluk olsun diye onun kızlarını oğullarımızdan ayırdık, Osman gitti o kızlardan birini aldı."* diyerek, ortalığı vellele vermişti. Bu psikolojik baskılar bir müddet sonra bir kez daha fiili baskılara dönüşmüş ve Mekke'nin en zengin adamı çok ağır işkencelere muhatap olmuştu. Artık dayanılmaz bir noktaya gelen baskılar neticesinde Hz. Osman, hanımını da yanına alarak Habeşistan'a hicret etmek zorunda kalmıştı. Efendimiz (sas) damadı Hz. Osman'ı ve kızını Habeşistan'a gönderirken yaşlı gözlerle şöyle diyecekti: ***"Selâm olsun Osman'a ve ailesine! Vallahi onlar Lut'tan sonra iman adına hicret eden ilk mü'min ailedir!"***¹⁰⁵

105. Beyhakî, *Delâil*, c.2, s. 297; İbn Kesir, *el-Bidaye ve'n-Nihaye*, c. 3, s. 66

Hiz. Osman, hanımı Rukiyye validemiz ile Habeşistan'a gidecek, üç ay sonra duyulan yanlış bir haber yüzünden Mekke'ye geri dönecek, bir yıl sonra bir daha Habeşistan'a giderek, tam yedi yıl orada yaşamak zorunda kalacaktı. Allah o yıllarda bu güzel aileye bir meyve, bir çocuk bahşedecek, ikisi de çocuklarına; "Resûlullah erkeklerden en fazla Abdullah ismini severdi." diyerek Abdullah ismini vereceklerdi. Abdullah dokuz yaşlarında iken Medine'de bir horozun yüzünü gagalamasından sonra hastalanıp vefat edecekti.¹⁰⁶

Habeşistan'dan Medine'ye gelecek olan Hiz. Osman, Mescid-i Nebevî'nin inşasına yetişecek, pek alışık olmasa bile oranın inşaatında çalışacak, bir taraftan da Medine'ye alışmaya çalışarak ticaretini devam ettirecekti.

Medine'nin o ilk günlerinde Efendimiz (sas) daha işin başında iken bir şeyi fark etmişti. Müslümanlar içme suyu gibi asli ihtiyaçlarını Yahudilere bağımlı bir şekilde karşılıyorlardı. Medine'nin içme suyu kuyuları sınırlıydı, hepsi de Yahudilerin elindeydi; onlarda istedikleri zaman açıyor ve istedikleri paraya da satıyorlardı. Efendimiz (sas) bu tehlikeli durumu fark edince bir gün Mescid'de şunu der: "**Kim cennet karşılığında Rûme kuyusunu satın alır?**"¹⁰⁷ Hiz. Osman bir tüccardı, akıllı ve Müslüman bir tüccar... Akıllı tüccar kimdir? Gerçek kârın, hakiki ve sürekli kazancın olduğu yerde gerekli adımı atandır. Cesaretli olan ve kapasitesini iyi tespit edip, gerekli yerde kullanandır. Kısa ve küçük hesaplara takılmayan, uzun ve büyük işlerin arkasında durandır. Resûlullah (sas) ne dedi? Bir kuyuya karşı Cennet dedi. Durur mu akıllı tüccar? Kimselere bu ticareti, bu kârı kaptırmamak için hızlı adımlarla Mescid-i Nebevî'ye 3-4 km. uzaklıktaki Rûme kuyusuna gitti. Kuyunun sahibi olan Yahudi Rûme el-Ğifari'yi buldu ve o kuyuya talip olduğunu söyledi. Satar mısın, dedi bu kuyuyu

106. Daha fazla bilgi için bkz: Yıldırım, Muhammed Emin, *Hiz. Peygamber'in (sas) Albümü*, s. 182, 183

107. Buhârî, *Vasâyâ*, 33; Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, c.1, s. 75

bana? Yahudi: “Evet, satarım.” dedi. Ne kadara? “50.000 dirheme!” dedi. İstenilen miktar çok fazlaydı. Gerçi 100.000 dirhem istense, Hz. Osman yine de verecekti. Ancak akıllı ve Müslüman bir tüccar ya, bize bir hakikati daha beyan edecekti. Hz. Osman orada heyecana gelip malını israf etmeyecek, heyecana kapılıp düşmana fazla para kaptırmayacaktı. Böyle yapmakla da aslında Müslümanlara şunu öğretecekti: *“Ey Müslüman! Yaptığın iş, İslâmi bir hizmet olsa dahi, yaptığın iş sana yüzde yüz Cennet’i kazandırsa dahi, senin o işi yaparken israf etmeye hakkın yok. Çünkü senin elindeki mal senin değil, Allah’ındır, dolayısıyla ümmetindir.”*

Ne yaptı Hz. Osman? Baktı ki, Yahudi ederinin çok üstünde bir fiyat istedi; bunun üzerine Yahudi’ye dedi ki: “Gel sen kuyunun tamamını bana satma, işletmesinin yarısını bana sat. Bir gün sen işlet, bir gün ben?” Yahudi bu teklifi kabul etti. Öyle ya hem kuyuyu tamamen elden çıkarmayacak, hem para alacak, hem de yine işletmesinden para kazanmaya devam edecek... Bunun üzerine kuyunun işletmesi için pazarlığa giriştiler. Yahudi 25.000 istedi, Hz. Osman 8.000 verdi. O, 20.000’e indi, Hz. Osman 10.000’e çıktı, işin neticesinde 12.000 dirheme anlaşıldı. Hz. Osman, bu şekilde kuyunun işletme hakkını satın alınca hemen Mescid’e koştu ve Müslümanlara dedi ki: *“Ey Müslümanlar! Ben Rûme kuyusunu bir gün işletim hakkı bizim, diğer gün Yahudi’nin olmak üzere satın aldım. Siz, işletim hakkı bizde olduğu gün gidin ve iki günlük suyunuzu alın, sakın ertesi gün gidip para ile su satın almayın.”* O günler Müslümanların söz birliği vardı. Denilen yapıldı. Kuyunun kullanım sırası Müslümanlarda olduğu gün gidip sularını aldılar, ertesi gün Yahudi su satmak için bekleyip durdu, gelen giden yoktu. Birkaç gün sonra Yahudi kendi gelip, Hz. Osman’a kuyunun diğer günlük işletme hakkını da satmak istediğini söyledi. Hz. Osman “Olur, alırım.” dedi. Yine pazarlık yapıldı ve kuyunun işletim hakkının diğer kısmı 8.000 dirheme alındı. Böylece, Yahudi’nin 50.000 dirheme satmak istediği kuyuyu, Hz. Osman 20.000 dirheme almış oldu. Bu ticareti Efendimiz (sas), duyunca hem bu işi Hz. Osman’ın yapmasından dolayı hem de akıllı-

ca davranıp o fiyata almasından dolayı çok memnun oldu ve Hz. Osman için hayır dualarında bulundu.¹⁰⁸

Hz. Osman'ın hayatının en önemli sayfalarından biri de hiç şüphesiz zorluk seferi olan Tebûk Gazvesi'dir. Hicretin 9. yılında Efendimiz, Bizans üzerine büyük bir sefer hazırlığına girişmişti. Bu sefer aslında iman ile nifakın birbirinden tamamen ayrılma imtihanıydı. Düzenlenecek ordu 30.000 kişilik bir ordu olduğu için Efendimiz (sas) hayatında çokça yapmadığı bir işi yapacak ve insanlardan açıkça bu sefer için infakta bulunmalarını isteyecekti. İmkânı olanlar zaten vermişti, ama Efendimiz özellikle yüreklerinde halen nifak bulunan bazıların verecekleri infak ile tedavi olmalarını sağlamak maksadıyla onları vermeye teşvik ediyordu. Çünkü infak, nifak hastalığının ilacı idi.¹⁰⁹

Bu maksatla Efendimiz minberinde: **“Kim Cennet karşılığında zorluk ordusunu donatır”**¹¹⁰ diye sesleniyor, kimselerden ses gelmiyor, Peygamberin sesini sessizliğe mahkûm etmemek için Hz. Osman'ın sesi yükseliyor: “Ben Ya Resûlullah!” diyor; “Benden üzerindeki askerlerin masrafları dâhil tam yüz deve” diyordu. Efendimiz (sas) ona dua ediyor, ama istemeye de devam ediyordu. Yine ses yok, yine Osman'ın sesi: “Yüz deve...” Efendimiz yine ona dua ediyor ve istemeye devam ediyor. Yine Osman'ın sesi yine bir yüz deve daha... Efendimiz o kadar memnun oluyor ki, Hz. Osman'ın bu infakından... Gözlerinde yaş olduğu bir halde

108. Semhûdi, *Vefai'l-Vefa*, c. 3, s. 970, 971

109. İnfak kelimesi, sözlükte **ne-fe-ka** kökünden gelir. Bu kökün anlamı, “tükenmek, bitmek, kalmamak” demektir. Ayrıca “çıkma” ve “gitme” anlamlarını da ihtiva eder. Böyle olduğu için Araplar, tavşanın çıkış deliğine “nafika”, imandan çıktığı için ya da kalbinden iman çıktığı için böyle olan insana “münafık”, kalpten imanın çıkmasına “nifak”, pantolonda ayağın çıkış yerine “neyfak”, azığın bitip tükenmesine “infak”, yerin altından çıkış yeri olan tünele “nafak” veya “enfak” denir. “İnfak” ile “nifak” kelimelerinin aynı kökten gelmesi, birinin diğ­gerinin ilacı; biri hastalık, diğeri ise şifası olarak yorumlanır. Bkz: İbn Manzûr, *Lisanü'l-Arab*, c.10, s. 359; Rağıb el-İsfahanî, *Müfredat Elfâzü'l-Kur'an*, s. 819; İbn Fâris, *Mu'cemül-Mekâyisü fi'l-lüğa*, s.1038, 1039

110. Nesâî, *Cihad*, 44

elini dua için kaldırıyor ve diyor ki: “Allah’ım Osman’ın günahlarını bağışla! Allah’ım Osman’ın yaptığı ve yapacağı tüm hataları affet!” Ondaki sonraki söz iki kez şöyle olacaktı: “Ma darra Osman! Ma amile bade’l yevmi / Osman’a bugünden sonra yaptıklarından dolayı bir sorumluluk yoktur?”¹¹¹ Neden? Çünkü infak insanın hatalarının kefaretidir. Hz. Osman ise öyle bir vermiştir ki, ömrünün sonuna kadar yapacağı hatalarının tüm kefareti kendisi eliyle ödemiştir. Ölünün arkasından günahlarının kefareti olsun diye ıskat verilir ya, Hz. Osman adeta ıskatını kendi elleriyle vermişti.

Efendimiz (sas) o günden sonra da insanları bu hayra teşvik etmeye devam etmiştir. Hz. Osman, akıllı ve Müslüman bir tüccar olarak işin neticesinde elde-avuçta mevcut ne varsa ¹¹² bir çuvala doldurup getirip Efendimiz’in (sas) önüne koyar. Resûlullah o çuvalı boşatıp içindekileri avuçlayıp, avuçlayıp yere bırakırken dua dua Hz. Osman için hayır temennilerinde bulunur. Bu verdiklerinin yanında, öncesinde 950 deve 50 at ve bir o kadar da savaş teçhizatı vermişti. Verilenlerin hepsi 30.000 kişilik İslâm ordusunun üçte birini yani 10.000 kişisini donatmaya yetmişti. Böylelikle *Ceyşü’l-Usra/Zorluk Ordusu*, *Ceyşü’l-Osman/Osman’ın Ordusu* diye isimlendirilmişti.¹¹³

Söz Hz. Osman’ın ticaretinden ve bu ticarettten elde edilen kazançların Allah yolunda infak edilmesinden açıldı mı kolay kolay bitmez. Bundan dolayı son bir tablo aktararak Hz. Talha’ya geçelim. Onun hayatından size aktaracağımız son tablo Hz. Ebû Bekir dönemindedir. O günler, İslâm ordularının bir anda on dört farklı cephede savaş yapmak zorunda kaldığı zamanlardır ve Medine’de çok ciddi bir kıtlık vardır. Öyle ki, artık insanlar yiyecek bulmakta zorlanıyorlar, temel ihtiyaçlarını bile karşılayamıyor-

111. Tirmizi, *Kitabü’l-Menakib*, 18

112. Hz. Osman’ın getirdiklerinin, yedi yüz ukiyye veya 10.000 dinar civarında altın olduğu söylenir. Bkz: Ebû Nuaym, *Hilyetü’l-Evliya*, c. 1, s. 59

113. Dimaşkı, *Subul el-Hüda*, c. 5, s. 467

lardı. İşte o günlerde Hz. Osman'a ait bin develik büyük bir kervan Medine'ye gelmek üzeredir. Kervan gıda maddeleri ile doludur. Şam'dan gelen, Medine pazarında satılacak olan mallardır bunlar. Burada bir parantez açarak bir hakikate dikkatlerinizi çekmek istiyorum. Bahsettiğimiz bu olay Hicretin 12.yılıının başlarında olmuştur. Tebük Gazvesi ise Hicretin 9. yılının sonlarında idi. Hz. Osman o gazve sırasında nasıl bir infakta bulunduğu biraz önce gördük. Bu nasıl bir ticaret ki, malının neredeyse tamamını infak etmiş, aradan iki yıl geçmeden bin develik koca bir kervanı Medine'ye getirecek kadar büyük bir sermayenin sahibi olmuştur? Nasıl olduğu bellidir... Allah (cc) bire yedi yüz vereceğini vaat etmiyor mu?¹¹⁴ Hz. Osman verdikçe bereketleniyordu, verdikçe artıyordu...¹¹⁵

Bin develik o büyük kervan Medine'ye giriyor. Halkta büyük bir sevinç, tüccarlarda büyük bir heyecan oluşuyor. Tüccarlar Hz. Osman'ın kapısının önünde ondan mal almak için sıraya giriyorlar ve o anda tüccarlar, Hz. Osman ile pazarlık yapmak istiyorlar. Tüccarlar diyorlar ki: "Ey Osman! Şam'dan kaçta aldınsa tam yüzde on fazlasına bize sat, yani on dirheme aldığını on bir dirheme bize sat!" Hz. Osman diyor ki: "Sizden daha fazla veren var, niye size satayım ki?" Bunu duyunca tüccarlar yüzde yirmiye çıkarıyorlar. Hz. Osman yine sizden daha fazla veren var diyor. Hz. Osman böyle dedikçe tüccarlar oranı arttırıyor, en son yüzde yetmiş kadar, yani on dirheme alınan malın on yedi dirheme verilmesine

114. "Mallarını Allah yolunda harcayanların durumu, her sünbülünde (baştağında) yüz adet tane (tohum) olmak üzere, yedi sünbül (başak) veren bir tek tohumun durumu gibidir. Allah, dilediği kimse için (onun rızkını) kat kat artırıp verir. Ve Allah Vâsi'dir, Alim'dir." (Bakara Süresi, 2/ 261)

115. Defaatle malını sıfırlayacak kadar infak eden Hz. Osman, asiler tarafından şehit edildiğinde insanı hayrete düşürecek kadar bir mal geriye bırakmıştı. 30.500.000 dirhem ve 150.000 dinar şehit edildiği gün yanındaydı. Asiler bu paranın hepsini yağmalayıp götürmüşlerdi. Bunların dışında, Rebeze denilen yerde 1.000 deve bırakmıştı. Ayrıca, Medine'de Bi'rü Eris kuyusunu, Hayber ile Vâdilkurâ'da bulunan ve verdiği sadakalardan oluşan 200.000 dinar değerindeki mallar, onun varislerine bıraktıklarıydı. Bkz: İbn Sa'd, *Tabakât*, c. 3, s. 72, 73

kadar fiyatı çıkarıyorlar. Hz. Osman her seferinde sizden daha çok veren var demeye devam ediyor. En son tüccarlar diyorlar ki: “Osman sen fırsatçılık yapıp fiyat yükseltiyorsun, Medine’de bu fiyattan daha fazlasını sana verecek birini biz tanımıyoruz. Şimdi gidip seni halife Ebû Bekir’e şikâyet edeceğiz.” Hz. Osman bir şey demiyor. Tüccarlar gidip olanları Hz. Ebû Bekir’e anlatarak, ondan şikâyetçi oluyorlar. Hz. Osman’ı çok iyi tanıyan Hz. Ebû Bekir, Osman’ın karaborsacılık ya da fırsatçılık yapmayacağını çok iyi bildiği için bu işte bir iş olduğunu tahmin ediyor. Yanına Hz. Ömer’i de alarak Hz. Osman’ın evine geliyor ve tüccarların söylediklerini sorguluyor. Hz. Osman diyor ki: “Ey Allah Resûlü’nün Halifesi! Ben tüccarların verdiklerinden daha fazla veren bir ticaret buldum. Niye ona vermeyeyim ki?” Hz. Ebû Bekir merakla çok veren o tüccarın kim olduğunu soruyor? Hz. Osman: “Allah” diyor ve ekliyor: “Medine’nin halkı bu kıtlık günlerinde bu zorlukları çekerken ben nasıl olur bu işe seyirci kalırım. Ey Ebû Bekir! Sen ve tüm müminler şahit olun ki, bu bin deve üzerindekiyle beraber Medine halkına infaktır.”¹¹⁶ Bu sözlere şahit olanlar gözyaşlarını tutamayacak ve Hz. Osman’ın büyüklüğünü bir kez daha itiraf edeceklerdir.

Bu hadiseyi bize nakleden İbn Abbas şöyle güzel bir anekdot daha aktaracaktır: “Osman’ın bu büyük infakinin olduğu günün gecesinde rüyamda Resûlüllah’ı (sas) gördüm. Alacalı bir devenin üzerindeydi. Üstünde nurdan bir giysi, ayağında nurdan bir ayakkabı, elinde nurdan bir asa vardı ve çok acele ediyordu. Dedim ki: “Ya Resûlüllah! Seni ve sohbetini çok özledim, biraz dursan da seninle sohbet etsem. Ne bu acele böyle?” Dedi ki: “**Ey İbn Abbas! Osman çok büyük bir sadaka verdi ve Allah da bu sadakayı kabul edip onu Cennet’te evlendirdi. Biz de düğününe davet edildik, ben de şimdi oraya gidiyorum.**”¹¹⁷

116. İbn Kudâme, *er-Rikkâ ve'l-Bükâ*, s. 190

117. İbn Kudâme, *a.g.e.*, s. 190

İşte Hz. Osman böyle bir kamet? Böyle bir tüccar... Böyle bir rehber... Bu aktardıklarımızla Hz. Osman çok şey söyledi, ama özellikle Müslüman bir tüccar nasıl olur bunu bize öğretti? Ne demiş oldu Hz. Osman?

1- “Cennet karşılığında infak” sözünü duyduğunda, az ya da çok elini cebine at ki, Müslüman bir tüccar olabilesin.

2- Yaptığın iş, İslâmi bir hizmet, hayırlı bir eylem, takdir gören bir amel olsa bile israf etme ki, Müslüman bir tüccar olabilesin.

3- Hududullaha/ Allah’ın sınırlarına ve Hukukullaha/Allah’ın hukukuna riayet et ki, Müslüman bir tüccar olabilesin.

4- Iskatını, hayırlarını ve infakını varislerine bırakmayıp, kendi ellerinle ver ki, Müslüman bir tüccar olabilesin.

5- Küçük hesapların, biter korkusunun, korkak adımların sahibi olma ki, Müslüman bir tüccar olabilesin.